

नाम :- सैयद नैन्सी डीशिल्लाहा

शील नं :- 115

PRN NO :- E 23030001100828

Code No :- MJ - BAF - 101

Sing :- Nensi

प्र-1 व्यार. जी. व्याघनी नागाडीय नीति विस्तृत रीने समझपी

* पुस्तावना

रिजर्व बैंक ऑफ इंडिया (RBI) भारतनु केंद्रीय बैंक है, जे 1935 मां स्थापित थयुं हतुं लेनु मुख्य कार्य भारतनी व्याधिंक स्थिरता अणवपवानु है. जेमां नागाडीय नीति बैंक महत्वपूर्ण भाग है. नागाडीय नीति द्वारा RBI व्याधिंक वृद्धि, मौधवारीना नियंत्रण, रोजगारी अने नागाडीय क्षेत्रनी स्थिरता पर अक्षर करे है. व्या नीतिने RBIनी मौनेटरी पॉलिसी डमिरी (MPC) द्वारा नड्डी करवामां व्यापी है, जे 2016 मां स्थापित है अने जेमां 6 सदस्यी होय है.

* नागाडीय नीति शुं है?

नागाडीय नीति अने बैंक अनेवा साधनीना समुह है. जेनां उपयोग राष्ट्रनी मध्यस्थ बैंक द्वारा बैंकदर नागा पुरवगाने नियंत्रित करवा अने व्याधिंक विकासने प्रोत्साहन व्यापवा मारे करवामां व्यापी है.

* नागाडीय नीतिना प्रकार

नागाडीय नीतिना त्रण प्रकार है.

1. विस्तारवादी नागाडीय नीति
2. संकीचवादी नागाडीय नीति

103) तरल नागाडीया नीति

व्याज वरु नागाडीय नीतिव्याना पुडारो देशना व्यांतरिक व्यतंत्र उपर वने वन्य देशी साधेना व्याधिंड वेपार उपर व्यलग-व्यलग व्यसरो उत्पन्न करे हे.

1. विस्तारवादी नागाडीय नीति

॥ यैसा वधारो, व्याज घटाओ, व्यतंत्र खतावो ॥

लक्ष्य

वर्णन

उद्देश्य साधनीनी उपयोग

रिपोरिट घटाओ
CRR/SLR घटाओ
OMO द्वारा बॉन्ड्स प्ररीदी
रिपर्स रिपोघटाओ

उद्देश्य

व्याधिंड वृद्धि वधारवी,
वैरोजगारो घटावो, मंदी दूर करवी

व्यसर

लीन सरनी → रोजावत
व्यय वधे → उद्योगोखाते
जिअए निजी व्याप वृद्धि

भीषम

भौधवारी वधी शडे

उदाहरण

2017-18 मां रिपोरिट 4.00%
सुधी घटावो, CRR 3% करी →
210 लाख करोडो लिडि वडिरी

2. संजीववादी नाणाडीय नीति

"पैसे घराडी, व्याज वधारी, मौधवारी रीडी"

लक्षणा

वर्णन

उद्देश्य

मौधवारी नियंत्रण, व्यर्थतंत्र
ने "ब्योवरहीट" वपाधी
वधापहुं

साधनीनी उपयोग

रिपो रेट वधारी
CRR / SLR वधारी
OMO द्वारा बॉन्ड्स वधाए
रिपर्स रिपो वधारी

व्यसर

लोन मौधी → व्यर्थ घटे
ड्रेडिट घटे → भांग घटे
मौधवारी ↓

भीष्म

वृद्धि घोमी पडी रडि

उदाहरण

मौधवारी 7.8% पर → रिपो
रेट 6.50% सुधी वधारी,
OMO थी ₹2 लाख डरोड
शीषाया → CPI 5% नीये ब्यावी

3. लटस्थ नाणाडीय नीति

"सलुलन भजवी - न वधारी, निधयडी"

લક્ષણ નિશ્ચિતિયાગાન લાભન લિ

ઉદ્દેશ્ય	મોંઘવારી અને વૃદ્ધિ વચ્ચે સંતુલન
સ્થિતિ	જ્યારે અર્થતંત્ર સ્થિર હોય (CPI - 4%, GDP - 7%)
સાધનો	રેટમાં કોઈ ફેરફાર નહીં લિફ્લિડિટી સ્થિર રાખવી OMO / MSF નો મર્યાદિત ઉપયોગ
અસર	અર્થતંત્ર સ્થિર ગતિ અર્થે ચાલે
ઉદાહરણ	ઓક્ટોબર 2025 માં રિપો 6.50% પર સ્થિર, CPI 4.8% GDP 7% → "Neutral Stance"

* નાણાકીય નીતિના સમ્મત મુખ્ય ઉદ્દેશો

રાષ્ટ્રની નાણાકીય નીતિના મુખ્ય હેતુઓ નીચે મુજબ છે.

1. મોંઘવારી નિયંત્રણ : રાષ્ટ્રની પ્રાથમિક હેતુક્રમ પૈકી મોંઘવારી મજબૂત કરવાનો છે, જેની મદદથી ટોલરન્સ છે. આ 2016ના નાણાકીય નીતિ ફ્રેમવર્ક હેઠળ નક્કી થયું છે.

2. व्याधिंड वृद्धि:- व्याज वृद्धिने प्रीत्साहन व्यापवु, व्यास करीने नखणी वृद्धिना समये.
3. नागाडीय स्थिरता:- वीडोमां पुशुनी पर्याप्तता, लिडिवडिटी बखने नागाडीय प्रौत्रनुं शीषम धरावुं.
4. शीखगारी बखने विनिमय दर:- शीखगारी लघारपी बखने इपियाना मूल्यने स्थिर राखवुं.

★ नागाडीय नीतिना साधनी

रिजर्व वैंड ब्यांइ इन्डिया (RBI) लेनी नागाडीय नीतिने बखलमां मुडवा भारे पुत्यज्ज बखने परीअ साधनीनी उपयोग करे हे. ब्या साधनी द्वारा RBI लिडिवडिटी लैसाना पुरवणी, व्याज धरी बखने वैंडोनी डेडिट व्यापवाना पुतमताने नियंत्रित करे हे.

1. पुत्यज्ज साधनी:- ब्या साधनी पैसाना पुरवठाने सीधुं बखर करे हे बखने लेनी पुलाव व्याप्या अर्थलंत्र पर चो हे.

1. साधन :- रिपो रेट

वर्णन:- RBI वैंडोने टूडा गाजानी लोन व्यापे हे. लेना परनी व्याज दर. वैंडो लेमनी सिड्या रिटोअ RBI ने गीरवे मुडीने लोन ले हे.

उद्देश्य:- मोघावारी नियंत्रण बखने व्याज धरीनु निधारण.

News

બચ્સર :- વધારો → લોન મોંઘી → ફેડિટ ઘટે →
મોંઘવારી ઘટે. ઘટાડો → લોન સસ્તી →
ફેડિટ વધે → વૃદ્ધિ વધે

ઉદાહરણ :- ૬.૬૦% (ચાર્ટર ડેવર ૨૦૨૬માં જાળવાયેલ)

૨. સાધન :- રિવર્સ રિપો રેટ

વાર્ગન :- રિઝર્વ બેંકો પાસેથી અનિચિત્તવાળાના લે દે.
લેના પરની વ્યાજ દર.

ઉદ્દેશ્ય :- બચ્સરમાંથી પૈસા શોષી લેવા.

બચ્સર :- બેંકોને રિઝર્વમાં પૈસા જમા કરવા પુલ્વસાહન →
લિડિવડિટી ઘટે.

ઉદાહરણ :- ૬.૨૬% (રિપો કરતા ૦.૨૬% બચી દો)

૩. સાધન :- ફેડિટ રિઝર્વ રેશિયો (FCRR)

વાર્ગન :- બેંકોએ લેમની જમા રકમનો ૨૬% રિઝર્વમાં
રોકડમા જમા રાખવી

ઉદ્દેશ્ય :- બેંકોની ફેડિટ વ્યાપવાની ક્ષમતા ઘટાડવી
વધારવી

બચ્સર :- વધારો → બેંકો પાસે બચી પૈસા → ફેડિટ
ઘટે. ઘટાડો → વધુ ફેડિટ.

4. સાધન :- સ્ટેચ્યુટરી લિડિવિટી રેશિયો (SLR)

વર્ણન :- બેંકોએ લેમની નેટ ડિમાન્ડ બેન્ક ટાઇમ લાઇબિલિટી નો ટકો સરકારી બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયામાં રાખવા.

ઉદ્દેશ્ય :- બેંકોની લિડિવિટી અને સરકારી ધિરાણ નો નિયંત્રણ.

અસર :- બેંકોને સુરક્ષિત અસ્કયામતોમાં રોકાણ કરાવે.

ઉદાહરણ :- 18.00%

5. સાધન :- માર્જિનલ સ્ટેન્ડિંગ ફેસિલિટી (MSF)

વર્ણન :- બેંકો ઇમરજન્સીમાં રિપોરેટ + 0.25% પર RBI પાસેથી લોન લઈ શકે.

ઉદ્દેશ્ય :- લિડિવિટી કટોકટીમાં મદદ.

અસર :- બેંકોને અંતિમ ઉપાય આપે.

ઉદાહરણ :- 0.75%

2. परीक्षा साधनी

व्या. साधनी ड्रेडिटना वितरणने नियंत्रित करे हे व्खने ब्लॉकस सेक्टर पर व्खसर करे हे.

साधन	कार्गन	उद्देश्य	उदाहरण
व्खीयन गार्डिट व्खीपरेशन्स (omn)	RBI सरकारी ब्लॉकस परीटे / वैर्ये हे.	व्खभरमा लिडिव डिटे वधारवी / घटाडवी	व्खरीटे -> पैसा व्खभरमा लिडिव डिटे वधे वैयाण -> पैसा शोषायन मोधवारी घटे
मार्जिनल रिडवा यर्मन्टस	केरलीड लीन पर गीरये मुडवानी रुडम वधारवी	ब्लॉकस सेक्टर शेमा ड्रेडिट घटाडवी.	रियाल व्खेस्टे मां व्खल होय ली मार्जिनल वधारवी
भीरल सुखैशन	RBI व्खेडीने सलाह / हव्खाल व्खायै हे.	नीतिनुपालन कराववुं.	वृधि व्खीत्रने वधु लीन व्खायौ
ड्रेडिट रेशनिंग	रिगा ब्लॉकस सेक्टर माटे ड्रेडिट मर्यादा नक्की करे.	व्खनावरयड जीत्रीमा ड्रेडिट घटाडवी	लकररी डार लीन पर मर्यादा

Nensi

3. અન્ય મહત્વના સાધનો

સાધન	વર્ણન	ઉપયોગ
લિડિવડિટી એક્ઝસ્ટ મોન્ટ્રે સિલિટી	રિપોન રિવર્સ રિપોનું સંયોજન.	શૈક્ષણિક લિડિવડિટી નિયંત્રણ.
ટર્મ રિપો ઓપરેશન્સ	7, 14, 28 દિવસની લોન.	મધ્યમ ગણતંત્રી લિડિવડિટી.
લૈરિયોબલ રેટ રિપો	બલ વ્યાજ દર સાથે રિપો.	લિડિવડિટી શોષણ.

★ મોનિટરી પોલિસી કમિટી (MPCC)

સ્થાપના :- ગવર્નર (ચેરપર્સન), ડેપ્યુટી ગવર્નર અને 4 નિષ્ણાતો (સરકાર દ્વારા આયોજન)

બેઠકો :- વર્ષમાં 6 વખત (બે દિવસની બેઠક), જેમાં નાણાકીય નીતિના રિજીલ્યુશન પર મતદાન થાય છે.

અંદાજિત નિર્ણય પ્રક્રિયા :- મોટાભાગી ઇન્ફ્લેશન ટાર્ગેટિંગ પર આધારિત, જેમાં આર્થિક ડેટા (બેઠક, CPI, IIP) વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે.

સુપરશુદ્ધિ :- 2025 સુધીમાં, MPCCની બેઠકોમાં મોઘવારી અને વૈશ્વિક અસરો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત થયું છે.

★ નાણાકીય નીતિની વિવિધ અસરો

નાણાકીય નીતિ અને દેશીય બેંક દ્વારા અપનાવવામાં આવતી નીતિ છે. જેમાં પૈસાના પુરવઠા, લ્યાજદર અને ફેડિટના પુવાહને નિયંત્રિત કરીને અર્થતંત્રને પુલાવિત કરવામાં આવે છે. તેની અર્થતંત્ર પરની મુખ્ય અસરો નીચે મુજબ છે.

1. વ્યાધિક વૃદ્ધિ

વિસ્તરણકારી નીતિ:- લ્યાજદર ઘટાડીને અને પૈસાની પુરવઠા વધારીને રોકાણ અને અર્થ વધે છે, જેનાથી બજાવૃદ્ધિ થાય છે.

સંકોચનકારી નીતિ:- લ્યાજદર વધારીને અર્થ અને રોકાણ ઘટાડે છે, જે વૃદ્ધિને ધીમી પાડી શકે છે.

2. ફુગાવો

→ નીચા લ્યાજદરથી માંગ વધે છે, જેનાથી ફુગાવો વધી શકે છે.

→ ઊંચા લ્યાજદરથી માંગ ઘટે છે, જે ફુગાવાને નિયંત્રણ માં રાખે છે.

3. બેરોજગારી

→ વિસ્તરણકારી નીતિથી લ્યવસાયો વધુ રોકાણ કરે છે, જેનાથી નોકરીઓ વધે છે અને બેરોજગારી ઘટે છે.

1. સંકીર્ણનકારી નીતિથી રોકાણ ઘટે છે, જે બેરોકગારી વધારી શકે છે.

4. વિનિમય દર

→ ઊંચા વ્યાજદરથી વિદેશી મૂડી આકર્ષાય છે, જેનાથી રૂપિયા મજબૂત થાય છે.

→ નીચા વ્યાજદરથી મૂડી બહાર વહે છે, જે રૂપિયાને નબળી પાડે છે.

5. રોકાણ અને બચત

→ નીચા વ્યાજદરથી લોન સસ્તી થાય છે, જે રોકાણને પ્રોત્સાહન આપે છે.

→ ઊંચા વ્યાજદરથી બચત વધે છે, પરંતુ રોકાણ ઘટે છે.

6. બેંકિંગ અને નાણાકીય સ્થિતિ

→ CRR, SLR જેવા સાધનોથી બેંકોની લિડિવલિટી નિયંત્રિત થાય છે.

→ અતિ વિસ્તરણથી નાણાકીય ઘટ શકે છે.

★ નાણાકીય નીતિની સામાન્ય ભૂલો ધરની અસરો

નાણાકીય નીતિ સીધી રીતે બેંકોને અસર કરે છે, પરંતુ તેની અસર સામાન્ય લોકોના રોજિંદા જીવનમાં પણ પડે છે.

અસરનું ક્ષેત્ર	વિસ્તરણકારી નીતિ	સંકીર્ણકારી નીતિ
લોન અને EMI	હોમ/કારુ લોન સસ્તી → EMI ઘટ (₹50 લાખનો લોન પર ₹5000-10000/મહિને બચત)	EMI વધી → બોર્ન ઘટે
બચત અને FD	બચત ખાતા/FD પર વ્યાજ ઘટે → બચતનું વળતર ઓછું	FD પર વ્યાજ વધી → વરિષ્ઠ નાગરિકોને ફાયદો
પર્ય અને પરીધી	સસ્તી લોન → કાર, ઘર મોબાઇલનો પરિધી વધી	મોઢી લોન → પર્ય ઘટે, બજેટ બગડે
નોકરી અને બ્યાવક	વ્યાવસાય વધી → નોકરીઓ વધી, પગાર વધારી	મંઢી → દુરળી, પગાર ફીર
કુળાવો અને કિમતો	વસ્તુઓ મોઢી → ઘણ શાકભાજીના ભાવ વધી	કિમતો ઘટે → બજેટમાં શરત
શૈરબજાર/મરચુઅલફડ	શૈકાળ વધી → બજાર ઉદ્ભવે	શૈકાળ ઘટે → બજાર ઘટે

★ નાણાકીય નીતિની વૈપારીઓ પરથી અસરો

નાણાકીય ની વૈપારીઓને સ્ટોક, ફોર્મોડિટી, ફોરેક્સ બોન્ડ અને ડેરિવેટિવ્સ માં ફોર્મોડિટી સીધી-પરોક્ષ રીતે અસર કરે છે. અસરો વિસ્તરણકારી અને સંકીર્ણકારી નીતિ પર આધારિત છે.

Mensj

અસરનું ક્ષેત્ર	વિસ્તરણકારી નીતિ	સંકોચનકારી નીતિ
સ્ટોક માર્કેટ	લોન સસ્તી → ડોર્પેરેટ નફા વધે → બુલ માર્કેટ	લોન મોંઘી → અર્થ ઘટે → બેર માર્કેટ
ડીમાંડિટી	નીચા રેટ → ગોલ્ડમાં શોષણ વધે; ફૂડ માંગ વધે	ઊંચા રેટ → ગોલ્ડ ઘટે; ફૂડ માંગ ઘટે
ફોરેક્સ	રૂપિયા નબળી → એક્સપોર્ટ્સને ફાયદો; ઇમ્પોર્ટ્સને નુકસાન	રૂપિયા મજબૂત → ઇમ્પોર્ટ્સને ફાયદો; એક્સપોર્ટ્સને નુકસાન
બોન્ડ / ડેટ માર્કેટ	બોન્ડ ચીલ્ડ ઘટે → બોન્ડ કિંમતો વધે	ચીલ્ડ વધે → બોન્ડ કિંમતો ઘટે
વોલેટિલિટી	ઓછી અનિશ્ચિતતા → લી વોલેટિલિટી	ઊંચી અનિશ્ચિતતા → હાઇ વોલેટિલિટી

★ નાણાંકીય નીતિની વ્યાપકતા અને નિયંત્રકારી
પરની અસરો

નાણાકીય નીતિ મુખ્યત્વે વિનિમય દર, વ્યાજ દર
અને અર્થતંત્રની માંગને પ્રભાવિત કરીને વ્યાપકતા
અને નિયંત્રકાર પર અસર કરે છે. તેની અસર
વિસ્તરણકારી અને સંકોચનકારી નીતિ પર આધારિત
છે. નીચે વિગતવાર સમજાવું છે.

1. વિનિમંચ દર પર અસર (પ્રાથમિક અસર)

1. વિસ્તરણકારી નીતિ (નીચા વ્યાજદર)

→ વિદેશી મૂડી બહાર વહે છે, જેનાથી સ્થાનિક કુરુસી વધે છે. રૂપિયા નબળી પડે છે.

→ નિકાસકારી માટે :- નિકાસ સસ્તી થાય છે, વિદેશી બજારમાં સ્પર્ધા વધે છે → નિકાસ વધે, નફો વધે.

→ આયાતકારી માટે :- આયાત મીઠી થાય છે → સ્પર્ધા વધે, માર્જિન ઘટે અથવા આયાત ઘટે.

2. સંકોચકારી નીતિ

→ વિદેશી મૂડી આકર્ષાય છે, જેનાથી કુરુસી મજબૂત થાય છે.

→ નિકાસકારી માટે :- નિકાસ મીઠી થાય છે, વિદેશી બજારમાં સ્પર્ધા ઘટે → નિકાસ ઘટે,

→ આયાતકારી માટે :- આયાત સસ્તી થાય છે → સ્પર્ધા ઘટે માર્જિન વધે અથવા આયાત વધે.

2. માંગ અને ડુગાવો પર અસર (ચરોજ અસર)

વિસ્તરણકારી નીતિ :- સ્પર્ધાતંત્રમાં માંગ વધે છે, જેનાથી સ્થાનિક વસ્તુઓની માંગ વધે → આયાત વધી શકે પરંતુ ડુગાવો વધે નો નિકાસ કરીને સ્પર્ધા વધે.

સહાયનકારી નીતિ :- માંગ ઘટે છે -> વ્યાયાત ઘટે.
 ફૂગાવો નિયંત્રણમાં રહે તો નિકાસ
 કારીને સ્થિર કિંમતોનો લાભ મળે.

૩. ફેડિટ અને શેડાળ પર અસર

- > ગીચા વ્યાજદરથી લોન સસ્તી થાય છે -> નિકાસકારી
 અને વ્યાયાતકારી બંને વ્યવસાય વિસ્તારી શકે,
 પરંતુ વિનિમય દૂરનો અસર વધુ પુબળ હોય છે.
- > ગીચા વ્યાજદરથી ફેડિટ મોઘુ થાય છે -> વ્યવસાયોના
 વિસ્તારમાં અડચણ જે વ્યાયાત - નિકાસને અસર
 કરે.